
Ekonomická a organizační náročnost zřízení,
provozu a udržení škol uměleckého tance
v období první republiky až druhé světové války

Ladislav Beneš

*Economic and Organizational
Complexity of the Establishment,
Operation and Maintenance
of Art Dance Schools in the
Period from the 1st Republic
to the World War II.*

Abstract: The study provides a brief overview of the laws governing the establishment and operation of schools of “art dance” and the resulting requirements that the applicant for the so-called “acknowledgment” had to meet: appropriate vocational and general education, citizenship, moral integrity, appropriate teaching premises, their equipment, etc. It also demonstrates, on the examples of specific school owners from different socio-economic backgrounds, an insight into the issues faced by applicants during the establishment and subsequent operation of schools, including operating costs.

Keywords: private dance schools, establishment, operating costs, legal regulation of dance, school operational license

Studie podává základní přehled o problematice tanečních škol v meziválečném období, se zaměřením na jednotlivé aspekty a požadavky při zřizování a na finanční problematiku jejich provozu na základě dochovaných pramenů.

Soukromé školy uměleckého tance a pohybového umění představovaly fenomén, který se u nás začal objevovat na počátku 20. století a byl spojen s vývojem nových pohybových metod a výrazového tance. Výraznější boom škol rytmiky, gymnastiky a uměleckého tance nastal počátkem 20. let, kdy v souvislosti s bojem za práva žen a dalšími celospolečenskými změnami došlo k velkému nárůstu jejich počtu. Zpočátku tyto školy uměleckého tance vznikaly živelně a nekontrolovatelně.

K tehdejšímu stavu se ve své knize *Výrazový tanec* vyjádřila i Jarmila Kröschlová: „Bylo však bohužel i mnoho takových, které bez odborného studia dostaly povolení k vyučování na soukromých školách – nejen ke škodě kvalitního rozvoje, výrazového tance, ale na újmu mládeže, již se takto dostávalo neodborného vedení.“¹ Obdobně se o úrovni a množství tanečních škol obšírně rozepsal Svaz Tanec-Rytmika-Gymnastika v dopisech Ministerstvu školství a národní osvěty. Zároveň vyzval ministerstvo k řešení této situace. Později s ním spolupracoval při přípravě jednotných státních zkoušek pro majitele škol uměleckého tance.²

Na přelomu 20. a 30. let Ministerstvo školství a národní osvěty začalo usilovat o podchytení stávajících škol pohybového umění a stanovení pravidel pro jejich povolování, chtělo tak regulovat a kontrolovat jejich množství a kvalitu. Podnětem k tomu byly množící se stížnosti na nekalou konkurenci.

„Udílení povolení k vyučování neškoleným nebo nedostatečně školeným laikům poškozuje těžce mravně i hospodářsky skutečné odborníky, kteří se mnoholetým studiem k svému povolání vážně a za těžkých finančních obětí připravovali a jsou na něm hmotně závislí, jsou nuceni trvale bojovat proti nehodnotné konkurenci.“³

Pro provoz soukromých škol pohybového umění úřady vycházely ze zákonů z poloviny 19. století, ty sloužily jako základ pro jejich povolování až do 50. let 20. století. Zákon č. 309/1850 byl použit pouze jako právní rámec, na jehož základě bylo možné povolit soukromou školu pohybového umění, byť v zákoně samotném nebyla o tanečních školách žádná zmínka. Zákon upravoval podmínky, které musel ohlašovatel splnit, aby mu škola byla takzvaně „vzata na vědomí“. Pokud se zájemce rozhodl pro založení taneční školy klasického nebo „uměleckého tance“, musel podat na zemský úřad ohlášku o tzv. „vzetí školy na vědomí“. Problém představoval požadavek na vzdělání, které muselo být na stejné

¹ Jarmila Kröschlová. *Výrazový tanec*. Praha: Orbis, 1964, s. 60 (celkový stav), s. 68 (Brno).

² Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 3317, složka: úprava zkoušek pro povolování soukromých tanečních škol (č. 0543–0547), složka: Tanec A (č. 0537), složka školy pohybového umění (č. 0533–0534).

³ Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 3317, složka: úprava zkoušek pro povolování soukromých tanečních škol (č. 0546), dopis ze 6. 5. 1931. Dokument podepsaný Annou Dubskou, Milčou Mayerovou a Jarmilou Kröschlovou, v němž se obrací na úřady s žádostí, aby zamezily nekontrolovatelnému růstu tanečních škol.

úrovni jako na analogické škole státní. Pro tanec tehdy neexistovala žádná vzdělávací instituce podobná hudební konzervatoři. Protože nebyly zavedeny jednotné kvalifikační průkazy, museli ministerští úředníci posuzovat každou ohlášku individuálně. Z toho důvodu muselo ministerstvo při ohlašování škol v otázce kvalifikace vycházet z vysvědčení a osvědčení ze zahraničních a v pozdější době domácích škol pohybového umění. Bylo vyžadováno nejméně tříleté studium daného oboru, pedagogická praxe a přihlíželo se i k dosavadní umělecké činnosti žadatele.⁴

Již samotné podání ohlášky představovalo v tehdejší době značné náklady. Žadatel musel splnit celou řadu podmínek a předložit množství dokumentů.

Dokumenty potřebné „pro vzetí školy na vědomí“:

- rodný list (s podmínkou plnoletosti, která byla tehdy stanovena na 21 let)
- vysvědčení o státním občanství (nebo dispense z něj)
- křestní list
- domovský list
- vysvědčení mravní zachovalosti
- učební osnova ve 4 exemplářích
- organizační statut ve 4 exemplářích
- kvalifikační doklady o učitelské způsobilosti
- požadavek všeobecného vzdělání (zde byl jednou z „nepodkročitelných“ podmínek také požadavek všeobecného vzdělání „pozůstávající z absolvování tří tříd školy občanské, nebo studia tomuto na roveň postaveného“).⁵

Nejcitelnějším z poplatků spojených s ohláškou školy byl tzv. „poplatek za úřední úkony“, který vyměřoval zemský úřad ve výši 1 000 Kč. Při svém rozhodování se zemský úřad opíral o § 6 zákona č. 53 ze dne 3. 4. 1925 Sb. z. a n. V tomto případě se jednalo o velmi vysoký poplatek, jestliže vezmeme v potaz, jaká byla v té době průměrná mzda u dalších profesí. Například v roce 1929 dosahoval průměrný měsíční výdělek dělníka výše 510–590 Kč, horník pobíral kolem 940 Kč, začínající učitel pak plat v rozmezí 600–700 Kč.

Opisy kvalifikačních dokladů musely být opatřeny kolkem, a pokud žadatel dosáhl vzdělání v neněmecky hovořících zemích, přikládal k dokumentu i úřední opis a překlad doplněný o místopřísežné prohlášení překladatele, že překlad se shoduje s originálem.⁶

⁴ Ladislav Beneš. *Právní a organizační rámce soukromých škol uměleckého tance v Čechách 1900–1945* [online]. 2019 [cit. 9. 9. 2020]. Diplomová práce. Vedoucí práce Dorota Gremlicová. Praha: HAMU, 2019, s. 157–159. Dostupné z: <https://dspace.amu.cz/jspui/handle/10318/13256>.

⁵ Kamil Buzek – František Josef Havelka (ed.) – Otto Placht (ed.) *Příručka školské a osvětové správy: pro potřebu služby školských a osvětových úřadů a orgánů*. Praha: Státní nakladatelství, 1934. XXXIV, s. 564–1 206, s. 1 608–1 609.

⁶ Ladislav Beneš. *Právní a organizační rámce soukromých škol uměleckého tance v Čechách 1900–1945* [online]. 2019 [cit. 19. 2. 2020]. Diplomová práce. Vedoucí práce Dorota Gremlicová. Praha: HAMU, 2019, s. 157–159. Dostupné z: <https://dspace.amu.cz/jspui/handle/10318/13256>.

Také veškeré ostatní předkládané dokumenty musely být současně úředně ověřené a s jednokorunovými kolky, řada z nich ve 4 kopiích.

Řada ohlašovatelek kromě povinně vyžadovaných dokumentů překládala i tzv. „vysvědčení chudoby“⁷ (někdy též zvané „vysvědčení nemajetnosti“), které vystavoval magistrát hlavního města Prahy a na jehož základě úřad přihlížel k majetkovému a sociálnímu postavení žadatele, a jestliže dotyčný nemohl „bez zkrácení nutné výživy potřebné pro sebe a svoji rodinu úřední poplatek uhradit“, ⁸ *úřad* mohl upravit požadovanou výši, nebo rozhodnout o prominutí..

Vysvědčení chudoby předložily například Bohumila Müllnerová (1931),⁹ Hedvika Václavíková (1932),¹⁰ Jarmila Jeřábková (1935),¹¹ Jožka Šaršeová (1935),¹² Josefa Knappová (1936),¹³ Ervína Kupferová (1936),¹⁴ podal je také Josef Joe Malec (1939)¹⁵ a další. Ve všech výše uvedených případech byl ministerstvem poplatků odpuštěn v plné výši.

Zvláštnímu poplatku 100 Kč¹⁶ podléhalo udělení tzv. „dispense“¹⁷ z požadavku čs. státního občanství,¹⁸ kdy bylo možné „v případech hodných zvláštního zřetele udělit výjimku“.¹⁹ O tuto výjimku žádaly většinou tanečnice, které uzavřely manželství s cizím státním příslušníkem, v jehož důsledku následně pozbyly české občanství. Byly to například Jarmila Kröschlová-Schürerová,²⁰ Nina Jirsíková-Gurská,²¹ Ervína Kupferová,²² Berta Sommerová-Kalmanová.²³

⁷ § 6 zákona č. 53 ze 3. 4. 1925 Sb. z. a n.

⁸ Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 3317, složka Bohumila Müllnerová (č. 0044–0064).

⁹ Tamtéž.

¹⁰ Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 3317, složka Heda Václavíková (č. 0261).

¹¹ Tamtéž, šanon 515, složka Jarmila Jeřábková (č. 3188).

¹² Tamtéž, šanon 515, složka Jožka Šaršeová (č. 3562).

¹³ Tamtéž, šanon 514, složka Josefa Knappová (č. 1058).

¹⁴ Tamtéž, šanon 515, složka Ervína Kupferová (č. 3283).

¹⁵ Tamtéž, šanon 515, složka Josef Malec (č. 3358).

¹⁶ Tamtéž, šanon 3318, složka Nina Jirsíková (č. 4055).

¹⁷ Kamil Buzek – František Josef Havelka (ed.) – Otto Placht (ed.) *Příručka školské a osvětové správy: pro potřebu služby školských a osvětových úřadů a orgánů*. Praha: Státní nakladatelství, 1934. XXXIV, s. 564–1 206, s. 1 609.

¹⁸ Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 3318, složka Nina Jirsíková (č. 4055).

¹⁹ Tamtéž, šanon 3318, složka Jarmila Kröschlová (č. 4074).

²⁰ Tamtéž, šanon 3318, složka Jarmila Kröschlová (č. 4074).

²¹ Tamtéž, šanon 3318, složka Nina Jirsíková (č. 4053).

²² Tamtéž, šanon 514, složka Ervína Kupferová (č. 1090–1092).

²³ Tamtéž, šanon 515, složka Berta Sommer Kalman (č. 3514).

MAGISTRÁT HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY.

Tento právní chudobní výměr se posuzuje za účelem pro-
moci díky za úřední úkony ve všech správních
podle vládního nařízení ze dne 18. srpna 1925 č. 163,
kterým se provádí zákon ze dne 3. dubna 1925 č. 23
Sb. z. a n.

Vysvědčení chudoby,

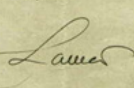
kterým se potvrzuje, že pan (i) Bedřich Thein
(star) jen, bytem v Praze V KARLÍNĚ
čp. Karlínská, č. 55, za roční nájemní 3200 Kč
narodený (i) roku 1888 v Praze pol. okresu 1
přibalený do Prahy pol. okresu 1
mandatárním služ. zast. bez povolení otec 1 dítě
zaopatřených nenaplněných, nemá zle známého jmění movitého ani nemovitého.
Jest zcela chud(a) a odkázán(a) se svou 1 členkou rodinnou výhradně na
příjem podle zák. ze dne 18. srpna 1925 č. 163
výdělků z výdělků, nájemů, záloh.

Stvrzuje se, že strana bez zkrácení nutné výživy potřebné pro sebe a pro svou rodinu
nemůže dávku z úředních úkonů v očištnu Kč 10. 50 platiti.

V Praze, dne 23. 1. 1936 19__

Převzatí výše předepsaných příjmových a výdajových
přílohů není povinností.

Magistrát hlavního města Prahy, úřadovna V KARLÍNĚ
dne 23. 1. 1936 19__

Za primátora:

Arch. mag. rady

Vysvědčení chudoby²⁴

K otevírání tanečních škol vedly zájemkyně a zájemce různé důvody, pohnutky a očeká-
vání. Například tanečník Josef (Joe) Malec, který získal povolení k provozování školy stepu
v roce 1939, ve své ohlášce na MŠANO²⁵ argumentoval tím, že je ženatým otcem dítěte,
„o které se *řádne stará*, a rád by si zařídil živnost, aby mohl zaopatřit svoji rodinu, protože
již dlouho nebude moci aktivně provozovat svoje náročné povolání“.²⁶

²⁴ Bedřich Thein: Vysvědčení chudoby. *Holocaust.cz* [online]. Praha [cit. 27. 4. 2019]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/databaze-dokumentu/dokument/126544-thein-bedrich-vysvedceni-chudoby/> (uložení: Národní archiv Praha > Policejní ředitelství v Praze > 1931–1940 > T > Thein Bedřich (signatura T 271/1)).

²⁵ Ministerstvo školství a národní osvěty.

²⁶ Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 515, složka Josef Malec (č. 3380–3381).

Naopak Anna Plecháčková-Maternová,²⁷ bývalá sboristka Národního divadla v Praze, v němž působila 12 let,²⁸ ohlásila v roce 1936 otevření školy klasického tance v Brandýse nad Labem poté, co se provdala. Ač jako manželka bankovního úředníka mohla být dostatečně zabezpečená, k otevření baletní školy ji pravděpodobně vedla nejen touha zůstat v kontaktu s tancem a zúročit zkušenosti, ale také možnost neztratit po sňatku určitou finanční nezávislost.²⁹

Při posuzování ohlášky „školy rytmiky, gymnastiky, kultury těla a tance“ Berty Sommerové-Kalmanové Ministerstvo školství a národní osvěty oceňovalo nejen její odborné kvality, ale také konstatovalo, že je velmi dobře finančně situovaná a „věnuje se vyučování uvedených oborů (rytmika, umělecký tanec, gymnastika) v první řadě ze zájmu o věc“.³⁰

Aspekt odborné působivosti

Je třeba připomenout, že ještě dříve, než bylo možné si zařídit soukromou taneční školu, bylo třeba získat potřebné odborné vzdělání, což byla mnohdy záležitost několika let. Úřady vyžadovaly odborné vzdělání v délce nejméně 3 let, nejlépe v jednom odborném učilišti. To však bylo pro řadu žadatelů krajně problematické a potřebnou délku studia často dokladovali v souhrnné délce pomocí návštěvy více různých tanečních škol a dalších kratších doplňujících kurzů.

První generace žadatelů a žadatelek tak vzdělání získala na zahraničních učilištích nebo jej dokazovala skrze uměleckou praxi v divadle, což bylo častější u baletních škol. Teprve až žáci těchto průkopníků dostali možnost získat náležité umělecké vzdělání na domácí půdě.

Zájemci o otevření baletní školy se prokazovali získaným tanečním vzděláním při přípravě na dráhu profesionálního umělce v baletní škole zřizované nejčastěji při divadle. Bohumila Müllnerová se například prokazovala baletním školením pod vedením Augustina Bergera a posléze Luisy Černé v baletní škole Národního divadla.³¹ Dále dokládala vzdělání ze školy Remislava Remislavského a Jelizavety Nikolské.³² Aktivním umělcům byla jako taneční vzdělání uznávána i dlouhodobá interpretační praxe / působení z divadla. Pokud někdo získal taneční vzdělání ve škole při divadle, neznamenal to pro dotyčného takové vydání

²⁷ Národní divadlo Praha – online archiv – Viktor Malcev [online]. Praha [cit. 23. 10. 2020]. Dostupné z <http://archiv.narodni-divadlo.cz/umelec/5545>.

²⁸ 1. 9. 1923 – 30. 11. 1935.

²⁹ V roce 1935 je vedena v Národním divadle jako Plecháčková, ale ohlášku školy podávala již jako Maternová. Lze tedy na základě dobových tendencí předpokládat, že po sňatku byla nucena odejít z aktivního divadelního života.

³⁰ Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 515 zbytek, složka Berta Sommer Kalman (č. 3514).

³¹ Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 3317, složka B. Müllnerová (č. 0059).

³² Tamtéž.

a v případě úspěšného absolvování mu to zajišťovalo určitou vyhlídku na místo v baletním sboru. Další adeptky navštěvovaly soukromé baletní školy, které vedli činní nebo emeritní tanečníci a tanečnice z kamenných divadel. V Praze to byla například škola Remislava Remislavského, Jaroslava Hladíka, Jelizavety Nikolské nebo později Heleny Štěpánkové. Vzdělání ze zahraničí pak dokladovali vysvědčeními ze škol Ellen Tellsové, Grete Fuhrerové, Andreye Drozdova, Alexandry Fedorovové (Státní baletní studio v Lotyšsku) nebo školy tanečnice carského baletu Lukaševičové.

Naopak návštěva hodin prestižních soukromých škol, například Remislava Remislavského nebo Jelizavety Nikolské, nebyla levnou záležitostí – školné se pohybovalo kolem 300 Kč za měsíc.³³ U nadaných studentů z chudých rodin pak bylo školné často individuálně výrazně sníženo, nebo dokonce zcela odpouštěno.³⁴ V běžných baletních školách bývalo školné nižší, na druhou stranu v případě ohlášky nové taneční školy (viz například Bohumila Müllnerová) se žadatelé primárně při dokazování odvolávali na absolvování těchto prestižních škol.

Poněkud složitější situace byla u škol rytmiky, gymnastiky a meloplastiky, zkrátka škol, které můžeme shrnout pod označením školy výrazového nebo také uměleckého tance. Žadatelky často předkládaly vysvědčení ze zahraničních učilišť, jako byly například Lohe-landschule für Körperbildung, Landbau und Handwerk,³⁵ Choreografický ústav Rudolfa Labana, rytmicko-gymnastická škola Jaques-Dalcroze (Bildungsanstalt für Musik und Rhythmus) v Hellerau u Drážďan a škola Mary Wigmannové v Drážďanech, gymnastický ústav v Kodani, gymnastická škola v Hudsonu (ženská gymnastika), škola eurytmie v Goetheanu v Dornachu a mnohé další. Na dotyčné školy se pak ministerstvo dotazovalo prostřednictvím velvyslanectví v dané zemi.

O finanční náročnosti takového studia si lze udělat určitou představu na základě některých dochovaných dokumentů. Vedení Státních tělovýchovných kurzů³⁶ vyslalo

³³ Vladimír Vašut. *Saša Machov*. Praha: Panorama, 1986, s. 13.

³⁴ Ladislav Beneš. *Spektrum a síť uměleckých tanečních škol v Praze mezi válkami* [online]. 2017 [cit. 12. 1. 2019]. Bakalářská práce. Vedoucí práce Dorota Gremlicová. Praha: HAMU, 2017, s. 33. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/10318/9839>.

³⁵ Lohelandská škola pro tělesnou výchovu, zemědělství a řemesla.

³⁶ „Státní tělovýchovné kurzy byly zřízeny v roce 1922, původně se jednalo o mimořádné kurzy zřízené pro učitele občanských a měšťanských škol. Později byly tyto mimořádné kurzy transformovány v kurzy stálé a častěji je začali navštěvovat i cvičitelé tělovýchovných organizací všeho druhu.“ Ředitelství státních tělovýchovných kurzů sídlilo v Praze II, Kateřinská ulice č. 1660. Kurzy byly pořádány za subvence Ministerstva veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy, Ministerstva školství a národní osvěty několik let. Tyto kurzy dotovalo také Ministerstvo zemědělství. Rámcový program kurzů byl přímo určován meziministerskou radou složenou ze zástupců výše zmíněných ministerstev a také zástupce Ministerstva obrany. Hlavním cílem kurzů bylo seznámení účastníků s metodickým nácvikem. Každý účastník získal vysvědčení, které ale mělo povahu pouze vysvědčení frekventačního: „(Vysvědčení) svědčí o tom, že účastník nebo účastnice navštěvovali přednášky i praktická cvičení.“ O způsobilosti nebo o praktickém výcviku se vysvědčení nevydávala.“ (Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 3318, složka Zdeňka Podhajská, č. 4135). In: Ladislav Beneš. *Právní a organizační rámce soukromých škol uměleckého*

v červenci 1931 sedm dospělých kurzistek a šest žaček na celoměsíční kurz do školy Elisabeth Duncanové v Klessheimu. Stejně jako v roce 1928 se podařilo vyjednat výhodné platební podmínky, a to za vyučování tělocviku, tanci, kreslení, zpěvu, němčině, dále za ubytování a stravu za měsíc červenec:

- za dospělé 1 400 Kč;
- za dívky 10–15 let 1 200 Kč;
- za děti od 4–10 let 1 120 Kč.^{37, 38}

Vedení Státních tělovýchovných kurzů zaplatilo v roce 1931 kurzovné ve výši 5 000 Kč.³⁹ Je tedy pravděpodobné, že kurzovné si sice žáčky primárně platily samy, ale část školného dotovala organizace. V tomto případě se jednalo o zvýhodněné sazby, dojednané mimo běžný ceník, a běžný zájemce o kurzy tak musel zaplatit částku poněkud vyšší.

Dokumenty ve fondu obsahují také další doklady o nákladech spojených s pobytem: podpora na jízdném kurzistkám činila celkem 1 883 Kč, jízdné z Prahy do Klessheimu a zpět Augustinu Otčenáškově 302 Kč, autobus pro výpravu Salzburg–Klessheim 100 Kč, Klessheim–Salzburg 100 Kč, diety na 2 dny pro A. Otčenáška 100 Kč, společná vydání a přilepšení žačkám po čas pobytu v Klessheimu 400 Kč, drobná vydání s organizací výpravy 124 Kč.⁴⁰

Situace se ale postupem času začala měnit k lepšímu a odbornou kvalifikaci pro otevření školy bylo možné získat od roku 1933 v Čechách v rámci akreditovaných kurzů.

V roce 1933 získala Milča Mayerová svolení Ministerstva školství a národní osvěty k provozování kurzů připravujících budoucí tanečnice a pedagogy,⁴¹ také Jarmila Kröschlová vedla podobné kurzy od roku 1933.⁴² Berta Sommerová-Kalmanová zahájila v roce 1937 své kurzy,⁴³ ve kterých měla připravovat učitelky ke státním zkouškám pro učitele gymnastiky a rytmiky. Ve stejném roce ohlásila kurzy také Jarmila Jeřábková (technika

tance v Čechách 1900–1945 [online]. 2019 [cit. 19. 2. 2020]. Diplomová práce. Vedoucí práce Dorota Gremlicová. Praha: HAMU, 2019. Dostupné z: <https://dspace.amu.cz/jspui/handle/10318/13256>.

³⁷ Národní muzeum, Archiv Tělesné výchovy a sportu, NAD228, Státní tělovýchovné kurzy, šanon 5, státní tělovýchovné kurzy, Zpráva povšechná a zprávy podrobné o státních kurzech tělovýchovných v roce 1931 (č. 7399).

³⁸ Tamtéž (č. 7400).

³⁹ Národní muzeum, Archiv Tělesné výchovy a sportu, NAD228, Státní tělovýchovné kurzy, šanon 1 (č. 7070).

⁴⁰ Národní muzeum, Archiv Tělesné výchovy a sportu, NAD228, Státní tělovýchovné kurzy, šanon 1 (č. 7069–7070).

⁴¹ Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 3318, složka Milča Mayerová (č. 4009).

⁴² Tamtéž, šanon 3318, složka Jarmila Kröschlová (č. 4064–4068).

⁴³ Tamtéž, šanon 515, složka Berta Sommer Kalman (č. 3506, 3517.)

Isadory Duncanové).⁴⁴ Tyto kurzy byly tříleté, s výjimkou kurzů M. Mayerové, jejíž kurz byl dvouletý. Kurzy byly po obsahové i časové stránce velmi náročné,⁴⁵ kromě praktických hodin tance předpokládaly i studium literatury a delší domácí přípravu. Bohužel pouze u Berty Sommerové-Kalmanové víme, že kurzové bylo 300 Kč za měsíc výuky. Absolvování kurzu opravňující ohlašovatelky k otevření vlastní taneční školy tak přišlo na cca 9 000 Kč.⁴⁶

Prostory

Dalším aspektem byly prostory, v nichž taneční školy vyučovaly a které podléhaly poměrně přísnému schvalovacímu řízení, na němž se podílela několikačlenná odborná komise. Lze předpokládat, že vypracování odborného posudku / revize musela žadatelka zaplatit. Kromě splnění požadavků, aby se jednalo o prostory světlé, dobře větrané a hygienicky nezávadné, pak také všechny školy musely být vybaveny určitým minimem (tj. lékárníčkou a prostředky první pomoci), vyžadovány byly osvětlené východy, schodiště se zábradlím, dveře označené nápisy. Jednotlivým školám pak byly individuálně udělovány požadavky na úpravy a adaptaci prostor. Aby byly následně splněny závěry tohoto šetření, musela žadatelka zaplatit práci řemeslníků, případně zajistit dokoupení dalšího požadovaného vybavení. Nezanedbatelná je i skutečnost, že komise stanovovala podle charakteru vyučovacích prostor i maximální povolené počty současně vyučovaných žáků v rámci jedné lekce, což souvisí s tím, nakolik byla posléze škola rentabilní.

Laurette Hrdinová si na vybavení a zařízení své školy pro gymnastiku a umělecký tanec vzala v roce 1939 u Vzájemné záložny v Praze půjčku ve výši 12 000 Kč.⁴⁷ Je velmi pravděpodobné, že nebyla jediná, kdo řešil náklady spojené se zařizováním školy tímto způsobem.

Řada škol byla provozována v bytových prostorách. Na jednu stranu tak zřizovatelky ušetřily za nájemné, ale většinou to představovalo zvýšené náklady na adaptaci. Současně také provoz školy v bytě znamenal zvýšené náklady na topení, úklid a poplatky domovníkovi oproti rekněme běžnému bydlení.

Marta Aubrechtová musela během adaptace bytu přidat ještě další toaletu,⁴⁸ stejně jako Markéta Eppingerová, která měla taktéž zřídit ještě jedno WC v místech, kde se

⁴⁴ Tamtéž, šanon 515, složka Jarmila Jeřábková (č. 3150).

⁴⁵ Berta Sommerová-Kalmanová v učebních osnovách kurzu uváděla detailně rozepsanou hodinovou dotaci, která činila pro učitelky gymnastiky celkem 25 hodin týdně, pro učitelky gymnastiky a rytmiky pak 25–27 hodin týdně. Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 515, složka Berta Sommer Kalman (č. 3517).

⁴⁶ Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 515, složka Berta Sommer Kalman (č. 3518).

⁴⁷ Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 515, složka Laurette Hrdinová (č. 3093, 3105).

⁴⁸ Tamtéž, šanon 514, složka Marta Aubrechtová (č. 0761).

původně nacházela sprcha, neboť stávající bylo používáno domovníkem a příslušnými ateliéry.⁴⁹ U Milči Mayerové-Fragnerové se vyžadovalo přidání dostatečného množství skříněk k odkládání šatů cvičenek,⁵⁰ Emilie Geitlerová musela dodatečně přistavět jednu sprchu a další umyvadla,⁵¹ Marie VACLÍKOVÁ dostala naříděno přebudovat stávající kuchyň na šatnu a dlažbu překrýt linoleem nebo kobercem.⁵²

Protože ve většině škol se topilo kamny na pevná paliva, vyžadovaly se hasicí přístroje, eventuálně také přemístění kamen na jiné místo a jejich obložení proti náhodnému spálení, v některých případech i revize stavu kamen a zaústění do komína.

Těmto požadavkům na adaptaci se však často nevyhnuli ani žadatelé ze škol ve veřejných prostorách. Bohumila Müllnerová musela ve svém studiu v dejvickém paláci Bajkal⁵³ přebudovat přilehlou hernu u tanečního sálu na šatnu a dodatečně zřídit umývárnu, kde bude „zajištěna řádná ventilace sklopnými křídly v oknech“.⁵⁴ Joe Malec obdržel požadavek vybudovat záložní „osvětlení napájené nezávisle na městském proudu“.⁵⁵

Aby jednotlivé školy snížily náklady na nájemné, pronajímali jejich majitelé následně dalším tanečním školám část volných termínů pro výuku – často tak na jedné adrese sídlilo ve společných prostorách více škol.

Průměrná doba vyřizování žádosti se i kvůli případnému dokazování a doplňování pohybovala okolo 12 měsíců. Uchazeč tak musel mít již v době podání žádosti předjednané prostory a v průběhu této doby je také adaptovat tak, aby splnily výše zmíněné požadavky. Po dobu několika týdnů až měsíců tak musel za uvedené prostory platit nájem a další poplatky, aniž by mu tyto vytvářely nějaký oficiální příjem.

Inzerce v denním tisku

Školy běžně dávaly inzeráty o své činnosti do časopisů a denního tisku. V předválečném období byly inzeráty často psány dvojjazyčně, v češtině a němčině. Nejčastěji se na stránkách objevovaly v září a říjnu, kdy školy po prázdninách zahajovaly výuku v nové sezoně. V menší míře školy inzerovaly i během roku, a to obvykle ve spojitosti s ukončením kurzu a zahájením dalšího, popřípadě ve spojitosti se změnou sídla. Reklama a inzerce sama nebyly překvapivě až tak časté, jak bychom mohli očekávat vzhledem k velké konkurenci.

⁴⁹ Tamtéž, šanon 515, složka Markéta Eppingerová (č. 3046–3047).

⁵⁰ Tamtéž, šanon 3318, složka Milča Mayerová-Fragnerová (č. 4004).

⁵¹ Tamtéž, šanon 3317, složka Emma Geitlerová (č. 9988).

⁵² Tamtéž, šanon 516, složka Marie VACLÍKOVÁ (č. 3737).

⁵³ Vítězné náměstí č. p. 684.

⁵⁴ Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 3317, složka B. Müllnerová (č. 0044–0064).

⁵⁵ Tamtéž, šanon 515, složka Josef Malec (č. 3357).

Taneční gymnastika
vlastní metoda

↓

VALY KATZOVÁ

Praha II., Václavské nám. 44,
Rokoko Tel. 30766

↑

KURSE: privat für
Damen, Herren, Kin-
der ab 3 Jahren.

KURSY: soukromé
pro dámy, pány,
děti od 3 let.

BALETNÍ ŠKOLA
MISTRA HLADÍKA
(baletního mistra a choreografa Národ.
divadla v Praze)

vyučuje veškerému pohybovému umění

tanci klasickému
i charakternímu
mimice

Praha - Perštýn - Odborový dům

Baletní mistr a choreograf
Ivo Richard - Stuchlý, taneční paedagog

vychovává:

moder. scénickému tanci a baletu, pantomimě atd.
v lekcích soukromých i kurzech pro dívky i do-
spělé. Příprava pro divadlo, revue, girls a artists.
Arrangement samostatných baletů, scén, tancu,
plesů atd. Vlastní originální návrhy tanečních
kostýmů, dekorací i reklamy. Řízení společenských
zábah, sestava repertoaru, porady.

Vychovává se v řeči české, francouzské, německé,
(slovenské a polské).

Zákům umožní se veřejně vystoupiti.

Dotazy a přihlášky račte zasílati na administraci
„Taneční Revue“, Praha-Zižkov, Chlumova 18.

ŠKOLA RYTMIKY
MELOPLASTIKY - MIMIKY
UMĚLECKÉHO TANCE
GYMNASTIKY A TĚLO-
VÝCHOVY

MÁŠI TRNKOVÉ - Liewaldové
v místnostech Č. O. B., Praha
II., Jeruzalémská ul. číslo 7.

Zahájení kursů v září. Informace v Č. O. B. - II.p.

**Škola klasického baletu, taneční
rytmiky a tanečního tělocviku**
HELENY ŠTĚPÁNKOVÉ,

em. primabaleriny Národního divadla v Praze
Praha II., Dittrichova ulice 9,
roh Dittrichovy a Trojanovy ul. (vedle státní konservatoře).

Počátek vyučování 1. září.

Možno nastoupiti kdykoliv. Kursy pro úplné začátečníky, pokročilé i dospělé.
V dětském oddělení přijímá se od pěti let.

Vychovává se po celý týden pod osobním vedením Heleny Štěpánkové.

Přihlášky a informace ve cvičebním sále v úterý a v pátek od 4-6 hod. a v pondělí a ve
čtvrtek od 5-6 hod. neb na číslo telefonu 478-93.

Studování baletních scén a mimiky. Privátní hodiny dle dohody i dopoledne. Cvičí se ve
vlastním hygienickém sále. Cvičební nářadí, sponky, šatna a čekárna k používání.

Snižené školné. Ve škole baletu 100 Kč měsíčně (dvakrát v týdnu), zápisné pro nové žáky 50 Kč, pro
staré žáky 20 Kč. Ve škole taneční rytmiky a tanečního tělocviku 50 Kč měsíčně
(dvakrát v týdnu), zápisné pro nové žáky 20 Kč, pro staré žáky 10 Kč — Pánové ve škole baletu mají nižší školné.

Prostory školy Heleny Štěpánkové se sídle v Dittrichově ulici.

Inzeráty v časopisech byly relativně velké, nejčastěji mívaly rozměry kolem 10 × 15 cm s orámováním a výraznou grafickou úpravou, popřípadě i fotografií, na které byly většinou zachyceny tanečnice v kostýmu nebo cvičebním úboru v taneční póze. Fotografie vnitřních

prostor a vybavení jsou extrémně vzácné. V případě novinových periodik se většinou jednalo o drobnou, poměrně nenápadnou dvou- až třířádkovou zprávičku. Například Spolek Jaques-Dalcroze zaplatil v roce 1932 za inzerci 700 Kč a tzv. plakátovací podniky jej přišly na 1 104 Kč.⁵⁶ Některé větší školy, například škola Remislava Remislavského,⁵⁷ si nechávaly tisknout reklamní a propagační brožury.

Náklady na běžný provoz školy

Majitelé škol nejčastěji platili určitou částku za pronájem klavíru, která se ve 40. letech pohybovala kolem 800 Kč za rok, některé školy si dokonce platily i klavíristu. Jiné řešily hudební doprovod využitím gramofonu. Například Laurette Hrdinová zaplatila jen v roce 1938 za gramofonové desky částku 800 Kč.⁵⁸

Abychom si mohli udělat představu, jaké byly náklady na běžný provoz, lze jako příklad uvést školu Laurette Hrdinové, která v období let 1938–1940 sídlila na adrese Melantrichova 5. V letech 1938 a 1939 se měl počet žáků její školy pohybovat mezi 30 až 40. Hrdinová zde vyučovala devět měsíců v roce a školné činilo 50 Kč za měsíc při docházce na dvě vyučovací hodiny týdně.⁵⁹

V roce 1938 se náklady na provoz její školy pohybovaly v následující výši:

- nájemné 14 000 Kč;
- domovník 120 Kč;
- elektřina, plyn, úklid 2 500 Kč;
- klavírní doprovod 2 500 Kč;
- nájem klavíru 960 Kč.

Celkem tedy náklady za rok 1938 dosáhly 20 880 Kč.

Náklady na provoz její školy za rok 1939 byly tyto:

- nájemné 14 000 Kč;
- domovník 120 Kč;
- elektřina, plyn, úklid 3 000 Kč;
- gramofonové desky 800 Kč;
- klavírní doprovod 2 500 Kč;
- nájem klavíru 960 Kč.

Celkem tedy náklady za rok 1939 dosáhly 21 380 Kč.

⁵⁶ Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 3317, složka Jacques Dalcroze, (č. 0371).

⁵⁷ Tamtéž, šanon 3317, složka Remislav Remislavský (č. 0198–0223).

⁵⁸ Tamtéž, šanon 515, složka Laurette Hrdinová (č. 3093–3094).

⁵⁹ Tamtéž, šanon 515, složka Laurette Hrdinová (č. 3093).

Příjmy za listopad 1939 činily celkem 1 770 Kč, přičemž podle dokumentů uložených ve spise v té době vyučovala 22 žáků á 50 Kč (tj. 1 100 Kč) a 11 žáků á 30 Kč (tj. 330 Kč); dále měla příjem za první podnájem 240 Kč a druhý podnájem 100 Kč.

Za prosinec pak Laurette Hrdinová vykazovala celkový příjem 1 310 Kč: vyučovala 18 žáků á 50 Kč (tj. 900 Kč), 9 žáků á 30 Kč (tj. 270 Kč); dále měla příjem za jeden podnájem 240 Kč.⁶⁰

Z těchto údajů vyplývá, že v daném období příjmy její školy nedokázaly pokrýt ani náklady na provoz. Laurette Hrdinová toto vyúčtování přiložila ministerstvu k žádosti o finanční podporu na provoz školy, neboť v té době reálně hrozilo, že ji bude muset uzavřít. Hrdinová současně v žádosti uváděla, že žije ve společné domácnosti se svojí matkou, která je nucena ji v nastalé situaci finančně podporovat, a zároveň splácí půjčku, kterou si vzala na zařízení školy. V dopise zdůrazňuje, že žačky její taneční skupiny vystupují bez nároku na honorář, protože na něj nezbyvají finance. Určitou roli v této její problematické situaci sehrál fakt, že šlo prakticky o předvečer druhé světové války, což nepříznivě ovlivňovalo celkovou ekonomickou situaci. Zároveň je nutné vzít v potaz, že schvalovací proces byl tak zdoluhavý a náklady na zřízení školy byly tak vysoké, že se často z dlouhodobého hlediska jevílo jako výhodnější školu po určitý čas provozovat se ztrátou a očekávat zlepšení než přistoupit k trvalému uzavření.

Škola při Spolku Jaques-Dalcroze se soustředila na žáky ze středních, méně majetných, nemajetných a jinak znevýhodněných vrstev. Od tohoto faktu se odvíjelo i odstupňování výše školného, od úlev až po plné prominutí.⁶¹ Protože provoz školy byl zcela závislý pouze na příjmu z členských příspěvků a školného, což nestačilo ani na pokrytí běžné režie, natož na platy pedagogů, potýkala se škola dlouhodobě s finančními problémy. Od roku 1936 byla trvale ve ztrátě a hrozila její likvidace.⁶² Pro nedostatek finančních prostředků nemohla být pořádána propagační představení,⁶³ což se také posléze odrazilo na poklesu počtu žáků a dalším prohloubení finanční krize. Hospodaření školy bylo trvale zatíženo nedoplatky na platech pedagogů, které se ve vyúčtování objevovaly v průběhu několika let a které se díky dotacím MŠaNO dařilo jen částečně snižovat. Protože si však ministerstvo cenilo kulturně výchovné a umělecké činnosti, kterou škola vykonávala, a jelikož byla „jediným nevýdělečným podnikem tohoto druhu“,⁶⁴ poskytovalo škole každoročně dotaci na udržení provozu v rozmezí 2 000–4 000 Kč (doložena v letech 1934 až 1940). Škola se tak stala jedinou trvale ministerstvem podporovanou

⁶⁰ Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 515, složka Laurette Hrdinová (č. 3093).

⁶¹ Tamtéž, šanon 515, složka Jacques-Dalcroze (č. 1484).

⁶² Tamtéž, šanon 515, složka Jacques-Dalcroze (č. 1485).

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ Tamtéž, šanon 515, složka Jacques-Dalcroze (č. 1484).

taneční institucí. Například v roce 1934 vykazovala schodek 937 Kč a zároveň dlužila svým pedagogům a sekretářce na nevyplacených honorářích 22 808 Kč.⁶⁵ V průběhu let 1932–1940 se počet zde vyučujících pedagogů snížil z šesti na jediného, a to Annu Dubskou,⁶⁶ která současně v těchto letech vyučovala rytmiku (rytmickou gymnastiku) na hudební konzervatoři,⁶⁷ a je otázkou, nakolik byli ostatní pedagogové závislí pouze na těchto příjmech.

Do kruhů vyšší společnosti s bohatou klientelou mířila Zdeňka Podhajská, která v Praze provozovala *školu rytmiky a gymnastiky* vzatou na vědomí v roce 1931,⁶⁸ v níž cílila na výuku dětí a manželek zahraničních diplomatů, jak uvádí ve dvojazyčném česko-francouzském reklamním letáku své školy.^{69, 70} Také vyučovala tělocvik v Anglické koleji pražské⁷¹ dívčího Victoria College.⁷² Příklad dobře prosperující školy pak poskytuje bývalý baletní mistr Národního divadla a pozdější baletní mistr ve Velké opeře a karlínském divadle Variété Remislav Remislavský. V září 1934 dokončil na Žižkově vlastní vilu s baletním sálem a malým podiem⁷³ a byl schopen tuto nákladnou investici ustát.^{74, 75, 76}

Naopak Štěpánka Klimešová svůj podnikatelský záměr přecenila a její očekávání vkládaná do školy se nenaplnila. V roce 1926 si dala v pražském Břevnově na adrese

⁶⁵ Tamtéž, šanon 515, složka Jacques-Dalcroze (č. 1477).

⁶⁶ Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 515, složka Jacques-Dalcroze (č. 1484); Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 3317, složka Anna Dubská (č. 0364).

⁶⁷ Vlastimil Blažek a Pražská konzervatoř Praha. *Sborník na paměť 125 let konservatoře hudby v Praze*. Praha: Vyšehrad, 1936, s. 89. Dostupné rovněž z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:7d1fa7d0-b1f4-11e3-87a3-001018b5eb5c>, s. 89, 94, 151, 502, 527.

⁶⁸ Natálie Nečasová. *Zdenka Podhajská*. Diplomová práce. Vedoucí práce prof. Mgr. Dorota Gremlicová, Ph.D. Praha: HAMU, 2017, s. 90. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/10318/9831>.

⁶⁹ Fond Zdenka Podhajska, Theatermuseum, Vídeň, nezpracovaný fond.

⁷⁰ Natalie NEČASOVÁ. *Zdenka Podhajska*. Diplomová práce. Vedoucí práce prof. Mgr. Dorota Gremlicová, Ph.D. Praha: HAMU, 2017, s. 95. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/10318/9831>.

⁷¹ *Salon: společnost, sport, divadlo, film, móda, výtvarné umění*. Brno: [Jan Hanáček], 15. 11. 1932, 11 (11), s. 21. Dostupné rovněž z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:a5338a90-4854-11e6-a5c5-005056827e51>.

⁷² *Letem světem: obrázkový týdeník*. Praha: [A. Neubert], 20. 08. 1935, 9 (45), s. 13. Dostupné rovněž z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:a1302970-ddfd-11e4-b880-005056825209>.

⁷³ Mladoňovicova 1774 (1074), dnes Na Parukářce 1774/16 (jedná se o roh ulic Na Parukářce a U Zásobní zahrady).

⁷⁴ Anastasie KOPŘIVOVÁ. „Polozapomenuté příběhy: Osud ruských emigrantů spjatých s Národním divadlem“. In: *Divadelní revue*. Praha: Institut umění – Divadelní ústav, 2004, 15 (1), 44-62. ISSN 0862-5409. Dostupné rovněž z: <https://docplayer.cz/10815037-Polozapomenute-priibuhy-osudy-rusk-ch-emigrantu-spjat-ch-s-narodnim-divadlem.html>.

⁷⁵ Ladislav BENEŠ. *Soukromé taneční školy v Praze v letech 1918–1945*, 2015 [cit. 19. 2. 2020]. Seminární práce. Vedoucí práce Dorota Gremlicová. Praha: HAMU, 2015.

⁷⁶ Anastasie KOPŘIVOVÁ. „Polozapomenuté příběhy: Osud ruských emigrantů spjatých s Národním divadlem“. In: *Divadelní revue*. Praha: Institut umění – Divadelní ústav, 2004, 15 (1), 44-62. ISSN 0862-5409. Dostupné rovněž z: <https://docplayer.cz/10815037-Polozapomenute-priibuhy-osudy-rusk-ch-emigrantu-spjat-ch-s-narodnim-divadlem.html>. Osobní archiv autorky, původní zdroj neznámý.

Prostory školy Zdeňky Podhajské v budově Anglické kolejí. (časopis Salon, 15.11.1932, str 21, článek: Osvobozený pohyb)

Reklamní leták školy Remislava Remislavského. (Anastasie KOPŘIVOVÁ. Polozapomenuté příběhy: Osud ruských emigrantů spjatých s Národním divadlem“. *Divadelní revue*. 2004)

Současný stav

AKADEMIE BALETNÍHO A RYTMICKÉHO UMĚNÍ

PROF. Š. KLIMEŠOVÉ V PRAZE-BŘEVNOVĚ, ŠULTYSOVA 613.

Telefon 8894/II.

Informace ve středu a sobotu od 14-21 hod.

Telefon 8894/II.

Reklama na školu Štěpánky Klimešové v dobovém časopise. (časopis Taneční revue, 1927, ročník III, č. 7.)

Šultysova 613 postavit rodinnou vilu s velkým baletním sálem a příslušným zázemím. Podle stavební dokumentace vila disponovala v přízemí místností o rozměrech 10 × 5,5 m, ve stavebních plánech označenou jako „taneční sál školy tance“, s poznámkou, že podlaha byla tvořena dubovými vlysy. Na témže poschodí se pak kromě předsíně nacházelo několik šaten. Štěpánka Klimešová se kvůli výstavbě hluboce zadlužila a po několika letech byla nucena vilu prodat.⁷⁷

O tom, že oblast financí v taneční sféře nebyla nijak růžová, svědčí výše gází tanečníků například Německého divadla v Praze: baletní mistryně a balerína Mizzi Zamara pobírala po dvacetiletém angažmá 1 500 Kč měsíčně, sólová tanečnice Sussi Thellen v sezoně 1934/1935 dostávala 700 Kč měsíčně a Hilde Lederer 750 Kč měsíčně.⁷⁸ Za výuku ve škole Spolku Jaques-Dalcroze pobírala Marie Lenzová gáží 1 200 Kč měsíčně,⁷⁹ o něco více pak vydělávala Anna Dubská, která brala měsíčně 1 839 Kč.⁸⁰

⁷⁷ Ladislav Beneš. *Právní a organizační rámce soukromých škol uměleckého tance v Čechách 1900–1945* [online]. 2019 [cit. 9. 9. 2020]. Diplomová práce. Vedoucí práce Dorota Gremlicová. Praha: HAMU, 2019, s. 98. Dostupné z: <https://dspace.amu.cz/jspui/handle/10318/13256>.

⁷⁸ Dorota Gremlicová. *Taneční umění Nového německého divadla v Praze (1888–1938)*. Praha: Státní opera, 2002. (str. 101)

⁷⁹ Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 3317, složka JD (č. 0369).

⁸⁰ tamtéž

Závěr

Platy tanečníků a tanečních umělců nebyly nijak vysoké a doba aktivní taneční kariéry měla značné limity. Provázelo ji nebezpečí vážného úrazu a ne vždy se tanečník mohl po rekonvalescenci vrátit zpět do divadla. Vznik a budování školy baletu, gymnastiky, rytmiky, meloplastiky a dalších směrů nebyly krátkodobou, jednoduchou ani levnou záležitostí, od dlouholetého studia a vyřizování ohlášení s průměrnou délkou řízení kolem 12 měsíců přes adaptaci prostor až po vybudování širší žákovské základny. Mnozí do zřízení školy vkládali celoživotní úspory a naděje na umělecké a pedagogické sebevyjádření, případně i finanční zajištění.

Bohužel po roce 1948 došlo vlivem změny společenských a politických poměrů k postupnému útlumu soukromého tanečního školství. Některé školy se ještě po nějaký čas udržely, většina provozovatelů však byla okolnostmi nucena přejít pod některou ze zastřešujících organizací, jimiž byly domy pionýrů a mládeže, kulturní a společenské domy atd. Řada pedagogů dále učila také na nově vytvořených lidových školách umění, mnozí se zapojili do výuky na nově vzniklé státní taneční konzervatoři a Taneční katedře AMU v Praze. Uplatnili tak své dlouholeté pedagogické a umělecké zkušenosti při vzdělávání dalších generací tanečníků, pedagogů a choreografů a soustavném budování a profesionalizaci taneční scény.

Literatura:

Blažek, Vlastimil a Pražská konzervatoř (Praha, Česko). *Sborník na paměť 125 let konzervatoře hudby v Praze*. Vyšehrad, 1936. s. 89. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:7d1fa7d0-b1f4-11e3-87a3-001018b5eb5c> s. 89, 94, 151, 502, 527.

Buzek, Kamil, Havelka, František Josef, ed. a Placht, Otto, ed. *Příručka školské a osvětové správy: pro potřebu služby školských a osvětových úřadů a orgánů*. V Praze: Státní nakladatelství, 1934. xxxiv, s. 564-1206, s. 1608-1609.

Gremlicová, Dorota. *Taneční umění Nového německého divadla v Praze (1888–1938)*. Praha: Státní opera, 2002. ISBN 80-238-8488-3.

Kopřivová, Anastasie. *Polozapomenuté příběhy:: Osud ruských emigrantů spjatých s Národním divadlem in Divadelní revue*. Praha: Institut umění – Divadelní ústav, 2004, 15(1), 44-62. ISSN 0862-5409. Dostupné z: <https://docplayer.cz/10815037-Polozapomenute-pfiibuhy-osudy-rusk-ch-emigrantu-spjat-ch-s-narodnim-divadlem.html>.

Kröschlová, Jarmila. *Výrazový tanec*. Praha: Orbis, 1964, s. 60 (celkový stav)., s. 68 (Brno).

Vašut, Vladimír. *Saša Machov*. 1986. Praha: Panorama, 1986, s. 13.

Vysokoškolské kvalifikační práce:

Beneš, Ladislav. *Právní a organizační rámce soukromých škol uměleckého tance v Čechách 1900–1945* [online]. Praha, 2019 [cit. 2020-09-09]. Dostupné z: <https://dspace.amu.cz/jspui/handle/10318/13256>. Diplomová práce. HAMU. Vedoucí práce Dorota Gremlicová, s. 98, 157-159.

Beneš, Ladislav. *Soukromé taneční školy v Praze v letech 1918-1945* [online]. Praha, 2015 [cit. 2020-02-19]. Seminární práce. HAMU. Vedoucí práce Dorota Gremlicová.

Beneš, Ladislav. *Spektrum a síť uměleckých tanečních škol v Praze mezi válkami* [online]. Praha, 2017 [cit. 2019-01-12]. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/10318/9839>. Bakalářská. HAMU. Vedoucí práce Gremlicová, Dorota, s. 33.

Nečasová, Natalie. *Zdenka Podhajska*, Praha, 2017. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/10318/9831>, Diplomová práce. Akademie múzických umění. Vedoucí práce Prof. Mgr. Dorota Gremlicová, Ph.D., s. 90, 95.

Archivní fondy:

Národní archiv české republiky:

Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 3317, složka: úprava zkoušek pro povolování soukromých tanečních škol, (č. 0543-0547)

Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 3317, složka: Tanec A, (č. 0537), složka školy pohybového umění (č. 0533-0534, 0546)

Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 3317, složka Bohumila Müllnerová, (č. 0044-0064).

Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 3317 složka Heda Václavíková, (č. 0261).

Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 515, složka Jarmila Jeřábková, (č. 3188).

Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 515, složka Jožka Šaršeová, (č. 3562).

Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 514, složka Josefa Knappová, (č. 1058).

Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 515, složka Ervína Kupferová, (č. 3283).

Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 515, složka Josef Malec, (č.3358).

Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 3318, složka Nina Jirsíková (č. 4053, 4055).

Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 3318, složka Jarmila Kröschlová (č. 4074).

Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 514, složka Ervína Kupferová (č. 1090-1092).

Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 515, složka Berta Sommer Kalman, (č. 3514).

Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 515, složka Josef Malec, (č. 3380-3381).

Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 515, složka Berta Sommer Kalmann, (č. 3514).

Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 3317, složka Bohumila Müllnerová (č. 0059).

Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 3318, složka Zdeňka Podhajska, (č. 4135),

Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 3318 složka Milča Mayerová, (č. 4009).

Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 3318, složka Jarmila Kröschlová (č. 4064-4068).

Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 515, složka Berta Sommer Kalman, (č. 3506, 3517.)

Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 515, složka Jarmila Jeřábková (č. 3150).

Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 515, složka Berta Sommer Kalman, (č. 3517,3518).

Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 515, složka Laurette Hrdinová (č. 3093, 3105).

Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 514, složka Marta Aubrechtová, (č. 0761).

Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 515, složka Markéta Eppingerová, (č. 3046-3047).

Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 3318, složka Milča Mayerová-Fragnerová, (č. 4004).

Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 3317, složka Emma Geitlerová, (č. 9988).

Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 516, složka Marie Vacílková, (č. 3737).

Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 3317, složka B. Müllnerová, (č. 0044-0064).

Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 515, složka Josef Malec, (č. 3357).

Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 3317, složka Jacques Dalcroze, (č. 0371).

Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 3317, složka Remislav Remislavský, (č. 0198-0223).

Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 515, složka Laurette Hrdinová (č. 3093-3094).

Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 515, složka Jacques-Dalcroze, (č. 1477, 1484-1485).

Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 3317, složka Anna Dubska, (č. 0364).

Národní archiv České republiky, fond: Ministerstvo školství, NAD371, šanon 3317, složka Jaques-Dalcroze (č. 0369).

Národní muzeum

Národní muzeum, Archiv Tělesné výchovy a sportu, NAD228, Státní tělovýchovné kurzy, šanon 5, Zpráva povšechná a zprávy podrobné o státních kurzech tělovýchovných v roce 1931, (č. 7399-7400)

Národní muzeum, Archiv Tělesné výchovy a sportu, NAD228, Státní tělovýchovné kurzy, šanon 5, Zpráva o celoměsíčním kurzu rytmického tělocviku a uměleckého tance ve škole Alžběty Duncanové v zámku Klessheimu u Salzburgu v červenci 1931, (č. 7400.)

Národní muzeum, Archiv Tělesné výchovy a sportu, NAD228, Státní tělovýchovné kurzy, šanon č. 1, (č. 7069-7070).

Theatrmuseum

Zdenka Podhajská [osobní fond], Theatrmuseum, Vídeň, nezpracovaný fond.

Noviny časopisy a jiná periodika:

Letem světem

Letem světem: obrázkový týdeník. Praha: A. Neubert, 20. 08. 1935, **9**(45), s. 13. Available also from: <https://ndk.cz/uuid/uuid:a1302970-ddfd-11e4-b880-005056825209>.

Salon

Salon: společnost, sport, divadlo, film, móda, výtvarné umění. Brno: [Jan Hanáček], 15. 11. 1932, 11(11), s. 21. Available also from: <https://ndk.cz/uuid/uuid:a5338a90-4854-11e6-a5c5-005056827e51>.

Taneční revue

Taneční revue, 1927, ročník III, č. 7.

Internetové databáze:

Thein Bedřich: Vysvědčení chudoby. *Holokaust.cz* [online]. Praha [cit. 2019-04-27]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/databaze-dokumentu/dokument/126544-thein-bedrich-vysvedceni-chudoby/> (uložení: Národní archiv Praha > Policejní ředitelství v Praze > 1931-1940 > T > Thein Bedřich (signatura T 271/1).

Národní divadlo Praha - Online archiv - Viktor Malcev. [online]. Praha [cit. 2020-10-23]. Dostupné z <http://archiv.narodni-divadlo.cz/umelec/5545>.

Tato studie vznikla na Akademii múzických umění v Praze v rámci projektu „Zahraniční působení Augustina Bergera I. – umělecké působení v německy mluvících zemích“ podpořeného z prostředků účelové podpory na specifický vysokoškolský výzkum, kterou poskytlo MŠMT v roce 2020.

MgA. Ladislav Beneš, DiS., absolvoval Taneční konzervatoř Ivo Váni Psoty v Praze v oboru klasický a moderní tanec, v roce 2014 navázal studiem oboru Taneční věda na pražské HAMU. Dlouhodobě se zabývá tanečními dějinami 20. století a právní stránkou zřizování a provozu soukromých uměleckých tanečních škol v meziválečném období. V současné době studuje v doktorském programu. Z jeho nedávné publikační činnosti lze jmenovat například studii mapující dosud opomíjený fenomén výstav *Tanec v československém umění a fotografii v roce 1936* a *Tanec v roce 1938* (Živá hudba 10/2019), je spoluautorem připravované publikace *Tanec jako záliba* (NIPOS ARTAMA, 2021) a současně publikuje na serverech *Opera+*, *Taneční aktuality* aj.